

K dvajsetletnici ljudske vstaje 1941-1961

Dokumenti CK KPJ in KPS od srede marca do 6. aprila 1941

Od uredništva

Leta 1961 poteka dvajset let, odkar so narodi Jugoslavije v prelomnem letu 1941 stopili na pot ljudske vstaje in revolucije, ki se je končala z zmago nad fašističnimi okupatorji, z ustanovitvijo federativne ljudske republike in prehodom k socialističnim preobrazbam.

Tej slavni preteklosti bodo »Prispevki za zgodovino delavskega gibanja« posvetili v letu 1961 posebno številko.

V pričujočem zvezku, drugem za leto 1960, prinašamo štiri dokumente Centralnih komitejev Komunistične partije Jugoslavije in Komunistične partije Slovenije in razglas univerzitetne mladine, ki so nastali od srede marca do 6. aprila 1941, to je v zadnjih tednih stare Jugoslavije pred vonjem armad fašističnih držav, iz obdobja velikanske notranje revolucionarne napetosti. Razumevanje tega kratkega toda viharnega obdobja nam pomaga osvetliti kasnejšo dobo ljudske vstaje in revolucije.

Za naše sedanje in bodoče bralce bi pri tem na kratko opisali položaj marca 1941. leta. Fašistična Nemčija, agresor številka ena, je leta 1939 pričela vojno, ki je prerasla kmalu v svetovno. Po osvojitvi Poljske si je fašizem zaporedoma podrgel Dansko in Norveško, Nizozemsko, Belgijo, Luksemburg in Francijo ter ogrožal Anglijo na otokih. Fašistična Italija, ki je leta 1940 vstopila v vojno, je sodelovala v napadu na Francijo, poskusila vdreti v Grčijo in prodirala v severni Afriki proti Egiptu na Suez. Hitlerjevska Nemčija, ki je tako zaznamovala zmago za zmago, se je pripravljala, da ob podjarmljeni kontinentalni Evropi, s pomočjo svojih satelitov, napade Sovjetsko zvezo. Toda pred tem pohodom na prvo takrat socialistično državo, so si morale fašistične sile zagotoviti podreditev Balkana, važnega zaledja in križišča, kjer položaj ni zadovoljeval strategov »novega reda« v Evropi. Nemške armade so sicer že bile na Madžarskem in v Romuniji, a 1. marca so vkorakale tudi v Bolgarijo, ki se je pridružila silam osi, toda mala Grčija, ki jo je podpirala Anglija, se je uspešno upirala italijanskemu agresorju, a za Jugoslavijo še ni bilo znano, kam se bo končno odločila.

Fašistični osni državi sta računali na hitro pridružitvev Jugoslavije k trojnemu paktu. Reakcionarni in nasilniški beograjski režimi so namreč s stalnimi protiljudskimi ukrepi in nasiljem na znotraj slabili obrambno moč narodov Jugoslavije, navzven pa so s svojim kapitulantskim popuščanjem pred fašističnimi silami, z dopuščanjem njihovega gospodarskega prodiranja

v Jugoslavijo ter neprestanim paktiranjem s temi silami dejansko pričeli z izdajalsko razprodajo zemlje narodov Jugoslavije že davno pred odkritim oboroženim napadom fašističnih agresorjev na Jugoslavijo. Vrhunec te izdajalske politike vlade Cvetković-Maček je bila pogodba o pristopu Jugoslavije k trojnemu paktu, ki je bila podpisana dne 25. marca 1941 na Dunaju. Hitler in Mussolini sta lahko bila zadovoljna. Toda...

Tej sramotni kapitulaciji je sledil izbruh ljudskega odpora. Velike demonstracije v Beogradu in na ulicah drugih mest, med njimi v Ljubljani, so pretresale državo in dosegle višek 27. marca. Tega dne je skupina oficirjev in meščanskih politikov, orientiranih proangleško, izvedla puč in pregnala Cvetkovićevo vlado. Novo vlado je sestavil general Dušan Simović. Veličasten val odpora ljudskih množic je bil dovolj močan, da je zlomil kapitulantsko vlado Cvetković-Maček, toda bil je še preslab, da bi mogel privedi do oblasti resnične demokratične sile ljudstva. Jugoslavija je prešla v razdobje revolucionarnih pretresov.

Ljudstvo Jugoslavije je tako prekrizalo Hitlerjeve načrte in vneslo v potek dogodkov bistvene popravke. Zato je bil Hitler prisiljen, da 27. marca sporoči nemškemu vrhovnemu vojaškemu poveljstvu svoj sklep »o nujnosti vseh priprav, da bi uničili Jugoslavijo v vojaškem oziru in kot nacionalno enoto«, na kar je bila sprejeta direktiva št. 25 o napadu na Jugoslavijo, do katerega je prišlo 6. aprila. Fašistične armade so vdrle v Jugoslavijo in hkrati v Grčijo. Te vojaške operacije so povzročile, da je Nemčija morala odgoditi vojno proti Sovjetski zvezi za 4—5 tednov.

V teh dneh marca in aprila 1941 se je izkazala pravilnost, moč in perspektivnost politike Komunistične partije Jugoslavije, ki jo je vodila že leta. Sredi marca je proti sklenitvi pogodbe z državami osi opozarjala v letaku: »Proti kapitulaciji!« Ob velikih ljudskih demonstracijah 27. marca je zahtevala demokratično ljudsko vlado, ki naj odpravi izredne zakone in očisti državni in vojaški aparat protiljudskih elementov in tujih agentov. Nasprotovala je fašističnim državam osi in angleškemu imperializmu; to je bil čas, ko so bile mogoče še razne poti bodočega razvoja svetovnih dogodkov. Zahtevala je naslonitev na Sovjetsko zvezo kot edino takratno alternativo v vojnem spopadu dveh imperialističnih blokov. Partija je razvila široko akcijo za obrambo neodvisnosti narodov Jugoslavije.

Skratka, dogodki 27. marca so pokazali, da je KPJ postala najvažnejši politični činitelj v demokratičnem gibanju množic in edina politična sila, sposobna povezati narode Jugoslavije in jih usposablja za velike borbe v prihodnosti. Če so državni in vojaški vrhovi — tudi Simovićeve vlade — spričo neizogibne vojne padali v defetizem in se pripravljali na kapitulacijo, je v ljudskih množicah bolj in bolj rasel duh odpora. Glede na grehe stare Jugoslavije, ki so se kmalu bridko maščevali, je ljudstvo v svojem odporu iskalo in potem tudi našlo poti in moči za rojstvo nove Jugoslavije. Minila je doba buržoazije in vodilna vloga med jugoslovanskimi narodi je prešla na delavski razred in njegov najzavednejši del — na Komunistično partijo.

E. Kardelj pravi: »Tak razvoj dogodkov 27. marca je dal pečat celotnemu kasnejšemu političnemu razvoju v Jugoslaviji. Zakulisne figure marčnega prevrata so izginile z zgodovinskega pozorišča, toda proces, ki je bil sprožen ta čas, se je nadaljeval s silovito naglico in s takšno revolucionarno intenzivnostjo, da je dominiral skozi vso narodnoosvobodilno vojno in se končal z

zmago socialistične revolucije v Jugoslaviji (Problemi naše socialistične graditve, knjiga II, 1955, str. 60).

Dokumenti iz tega obdobja doslej na Slovenskem večidel še niso bili ponatisnjeni in so današnjim bralcem neznani. Priobčujemo jih brez sprememb ali okrajšav, dovolili smo si le nekaj jezikovnih popravkov.

Dokumente opremljamo z najnujnejšimi pojasnili pod črto. Besede, ki jih je zaradi točnosti dodalo uredništvo v samem besedilu, so v oglatih oklepajih.

Dokument števil. 1

Proti kapitulaciji! Za pakt o medsebojni pomoči s Sovjetsko zvezo!¹

**Delavci, kmetje, meščani, vojaki, podoficirji
in oficirji Jugoslavije!**

Te dni se odigravajo usodepolni dogodki za vse narode Balkana.

Imperialistični razbojniki iz obeh taborov — tako angleški kakor tudi nemško-italijanski — so prenesli svoj krvavi bojni ples na Balkan, da bi na plečih, malih balkanskih narodov poravnavali svoje imperialistične račune, da bi spremenili še druge mirne balkanske države v krvavo ruševino, da bi porušili mesta in vasi, mirno prebivalstvo — žene, otroke, starce itd. — pa izpostavili vsakodnevnu ubijanju in mrcvarjenju, da bi sprli sosedne bratske balkanske narode in jih potegnili v medsebojno klanje za svoje imperialistične cilje, da bi spremenili balkanske države v svoje kolonije in narode teh držav v svoje kolonialne sužnje.

Nemški imperialistični osvajalci so s pomočjo peščice bolgarskih kapitalistov-imperialistov, krvnikov bolgarskega naroda, na čelu s kraljem Borisom — okupirali vso Bolgarijo² in se sedaj pripravljajo, da bi se vrgli na ostale države Balkana. Peščica bolgarskih kapitalistov se veseli, ker je dobila sigurnega žandarja v borbi proti lastnemu narodu, ker upa, da bo končno uresničila svoje imperialistične cilje.

**Delavci, kmetje, meščani, vojaki,
podoficirji in oficirji!**

Bolj kot kdaj grozi narodom Jugoslavije strašna nevarnost, da se naša država zaplete v vojno, ker se angleški agenti še vedno z vsemi silami trudijo, da bi spravili Jugoslavijo v vojno na svoji strani. Oni imajo podporo v vladajoči kliki, ki upa s pomočjo angleških imperialistov obdržati svoje sedanje

¹ Proglas je CK KPJ izdal sredi marca 1941. Slovenski prevod je natisnila ilegalna tiskarna CK KPS v Sadinji vasi in so ga razmnožile ciklostilne tehnike. Tehnika OK KPS Novo mesto ga je ciklostirala 17. marca 1941. Tiskane in ciklostilirane letake hrani arhiv CK ZKS. Op. ur.

² Bolgarija je 1. marca 1941 pristopila k trojnemu paktu in še istega dne je vanjo vkorakala nemška vojska. Op. ur.

položaje in s katerimi jo vežejo mnoge finančne in imperialistične zveze. Toda brž ko so pozicije angleških imperialistov na Balkanu oslabele, se je začela peščica vladajoče klike z vlado Cvetković-Maček-Kulovec na čelu tajno, brez vednosti ljudstva, pogajati z nemškimi imperialističnimi osvajalci, začela je prodajati neodvisnost narodov Jugoslavije, začela je trgovati v korist imperialistov z deželami Jugoslavije, do katerih nima nobene pravice. Te dni je začela vlada Cvetković-Maček pogajanja z Nemčijo, kar pomeni začetek te odvratne protinarodne trgovine z življenjskimi interesi narodov Jugoslavije.³ Čujmo, kaj je rekel minister za zunanje zadeve v tej vladi na nekem zaupnem posvetovanju:

»Kar se tiče Bolgarije, vam lahko rečem nekoliko besed. Ne bom se spuščal v razloge, ki so jo pobudili, da napravi, kar vam je znano. Nas interesira to, da so Bolgariji obljubljene kompenzacije in to deloma na škodo našega ozemlja. V Bolgariji se je pojavil val revizionističnih zahtev. Bolgarski narod zahteva konkretno zadoščenje za vhod nemških čet. Bolgari zahtevajo od nas Makedonijo. O tem se vodijo pogajanja. Trudili se bomo, da izgubimo čim manj. Pa tudi razen tega moramo biti obzirni do Bolgarije, kajti ona je članica trojnega pakta, na katerega čelu je Nemčija. Medtem pa o bolgarskih revizionističnih zahtevah ne sme ničesar prodreti v naš tisk. Prav tako ne o drugih teritorialnih problemih, ki se tičejo naše dežele...«

To je dokaz za izdajalsko in kapitulantsko delovanje oblastnikov Jugoslavije. G. minister Cincar-Marković se je drznil žaliti bolgarski narod, ko je rekel, da bolgarski narod zahteva »konkretno zadoščenje« v obliki Makedonije. Ničesar skupnega nima bolgarski narod z imperialističnimi zločinci, raznimi Filovi, Cankovi, Borisom Koburškim in drugimi ječarji in izdajalci bolgarskega naroda, kakor tudi narodi Jugoslavije nimajo nič skupnega z raznimi Cvetkovići, Cincar-Markovići, Mački, Pavlom Karadjordjevićem itd. Delovno ljudstvo Bolgarije kakor tudi delovno ljudstvo Jugoslavije zahtevata z vso odločnostjo na čelu s svojima Komunističnima partijama svobodo in enakopravnost makedonskega naroda in se protivita temu, da bi Makedonijo uporabili imperialistični grabežljivci kot novec za plačevanje svojih računov.

Delavci, kmetje, meščani, vojaki, podoficirji in oficirji!

Protiljudski režim Cvetković-Maček-Kulovec je privedel deželo na rob propada s svojo protiljudsko politiko mešetarjenja z imperialističnimi osvajalci, politiko dvoličništva proti Sovjetski zvezi. Mi komunisti smo zmeraj naglašali, da je edina rešitev za neodvisnost narodov Jugoslavije pakt o medsebojni pomoči z veliko in močno Sovjetsko zvezo. Toda zločinski kapitali-

³ Cvetković in zunanji minister Cincar-Marković sta 14. febr. 1941 obiskala Hitlerja, zatem pa ga je 4. marca 1941 inkognito obiskal še knez Pavle in z njim govoril o pristopu Jugoslavije k trojnemu paktu. O tem je 7. marca tajno razpravljaval kronski svet v Beogradu. Pred dokončnim sklepom o pristopu k trojnemu paktu je Cvetkovićeva vlada poslala v Atene vojaško misijo, ki se je na sestankih z angleškimi in grškimi vojaškimi predstavniki 9. in 12. marca informirala o možnostih zavezniške pomoči. Dne 20. marca 1941 pa sta kronski svet in vlada načelno sklenila, da Jugoslavija pristopi k trojnemu paktu. Dokončen sklep je bil sprejet 23. marca 1941. Op. ur.

stični oblastniki Jugoslavije so vztrajno odbijali in sabotirali ta rešilni ukrep. Oni ga odbijajo in sabotirajo še naprej. Naj vedo vsi narodi Jugoslavije, kaj je Cincar-Marković rekel na omenjenem posvetovanju. Čujmo doslovno njegovo izjavo:

»Na koncu naj vam povem še nekaj o Sovjetski Rusiji. Zaželeno je, da Rusijo ignoriramo, da bi se zdelo, kakor da ne bi obstajala. Naša javnost mora dobiti vtis, da Rusija za nas ne predstavlja nikakršnega činitelja, s katerim bi mogli računati v naših zunanjepolitičnih kombinacijah. Zaželeno je torej, da se o njej v našem tisku nič ne piše ali čim manj in brezpomembno. Interesiranje Rusije za nas ne sme priti v javnost; javnost ne sme zaslutiti, da bi mi v zvezi z Rusijo lahko prišli v ugodnejši položaj, kakor se to govori v ilegalni propagandi. Če so zadeve také, da vendarle ne moremo uporabiti načela, po katerem naj Rusija dejansko ne obstaja, si moramo biti na jasnem, da je Rusija naša največja sovražnica, tako rekoč edina sovražnica, kajti z vsako drugo državo se lahko sporazumemo, pa naj bodo nesoglasja še tako globoka, nikakor se pa ne moremo sporazumeti s Sovjetsko zvezo; ona ima namreč cilje, ki so v temeljnem nasprotju z našim redom. Vse, kar se tiče ZSSR, mora odobriti ministrstvo za zunanje zadeve in ne zgolj cenzura, kajti mi moramo od časa do časa upoštevati Sovjetsko zvezo zaradi njene bližine in velikosti. V tem primeru bomo mi sami, to je ministrstvo za zunanje zadeve, določili stališče, ki ga homo zavzeli glede naše javnosti.«

Delavci, kmetje, meščani, vojaki, podoficirji in oficirji Jugoslavije!

Sedaj vidite, kaj je ta reakcionarni član protiljudskega režima Cvetković-Maček-Kulovec rekel o veliki, bratski socialistični deželi, o ZSSR? Ali vidite, kako podlo poskušajo današnji oblastveniki skriti resnico o ZSSR? Ali vidite, kako so zločinsko pripravljene žrtvovati interese ljudstva, samo da bi rešili interese peščice ogabnih kapitalističnih zajedalcev? Ali vidite, kako priznavajo, da bi ZSSR mogla rešiti narode Jugoslavije pred zaslužnjem in vojno, da pa bi bilo to v navzkrižju z interesi kapitalistične klike, katere predstavnica je protiljudska vlada Cvetković-Maček-Kulovec?

Poslednji čas je, da preprečimo najnovejše in najogabnejše izdajstvo vlade Cvetković-Maček-Kulovec. Ne smemo dovoliti, da bi na našo zemljo stopila noga kateregakoli imperialističnega razbojnika. [Ne smemo dovoliti, da nas protiljudska vlada spreminja v orodje krvavega medsebojnega obračunavanja dveh imperialističnih razbojnikov]⁴ Ne smemo dovoliti, da bi [ti] razbojniki napravili iz naše zemlje odskočno desko za jutrišnji napad proti veliki in srečni deželi socializma, proti edinemu doslednemu in nesebičnemu zaščitniku miru ter neodvisnosti malih narodov. Danes mora vse ljudstvo glasneje kot kdaj koli dvigniti svoj glas protesta proti vsakršnemu poskusu kapitalacije pred zahtevami nemško-italijanskih imperialistov kakor tudi proti vsakršnemu poskusu, da se pripravljenost narodov Jugoslavije, braniti svojo svobodo in neodvisnost, vpreže v voz angleškega imperializma. Pred nami vsemi sta danes neogibno samo dve možnosti:

⁴ Z oglatim oklepajem so označena mesta, ki so bila v slovenskem prevodu izpuščena. Op. ur.

ali bodo narodi in delovne množice Jugoslavije uspeli ob dvanajsti uri izbojevati pakt o medsebojni pomoči s Sovjetsko zvezo in tako rešiti svojo neodvisnost ter mir,

ali pa bo režim Cvetković-Maček-Kulovec odvedel narode Jugoslavije po poti imperialističnih razbojnikov, to je po poti vojne, po poti imperialističnega razkosavanja zemlje narodov Jugoslavije, po poti zaslužjevanja teh narodov.

Zaradi tega pozivamo vse poštene in rodoljubne elemente, da se združijo z nami proti tej protiljudski vladi in njeni izdajalski zunanji politiki. Naj se združi vse, kar je pošteno, vse, kar noče suženjstva, proti peščici izdajalcev, ki po vzoru bolgarskih kapitalistov prodajajo neodvisnost svojih narodov imperialističnim osvajalcem.

Delavci in meščani v mestih, kmetje na vaseh, vojaki, podoficirji in oficirji v kasarnah!

Združite se in nudite odpor izdajalskim oblastnikom, ki nameravajo upropastiti deželo, pahniti naše narode pod suženjski jarem! Še je čas rešiti neodvisnost, še je čas preprečiti protiljudske načrte narodnih izdajalcev, če se sklene:

pakt o medsebojni pomoči s Sovjetsko zvezo, če poženemo to izdajalsko vlado in vzpostavimo:

ljudsko vlado,

ki bo prvenstveno skrbela za ljudske interese.

Organizirajte protestne skupščine in mitinge! Objasnite ljudstvu umazano izdajalstvo oblastnikov v vladi Cvetković-Maček-Kulovec! Naj se zlije ljudska volja v silno ljudsko gibanje v boju za uresničenje teh zahtev in naša svoboda ter neodvisnost bosta zajamčeni!⁵

Proti vsakemu razkosavanju ozemlja narodov Jugoslavije, razkosavanju, ki lahko danes koristi samo imperialističnim vojnim podžigalcem in osvajalcem! Za popolno svobodo in enakopravnost zatiranih narodov in nacionalnih manjšin Jugoslavije!

Proti pristopu Jugoslavije k trojnemu paktu ali k angleškemu imperialističnemu bloku, proti vsakim koncesijam kateremu koli imperialističnemu taboru, torej proti dovoljenju, da prevažajo imperialistične države skozi Jugoslavijo vojni material ali čete, proti odstopu kakršnih koli vojaških ali policijskih baz kateremu koli imperialističnemu taboru na ozemlju Jugoslavije!

⁵ Na ta poziv so komunisti, ko so 25. marca zvedeli za pristop k trojnemu paktu, takoj organizirali demonstracije v mnogih mestih. Val demonstracij je 26. marca zajel nove kraje.

PK KPJ za Srbijo je 24. marca, ko je zvedel, da sta Pavle in Cvetković prejšnji dan, to je 23. marca, sprejela dokončen sklep o pristopu k trojnemu paktu, sestavil razglas »Srbi! Beograde!«, ki so ga komunisti kot tiskan letak začeli širiti 25. marca. V njem je Partija opozarjala srbsko ljudstvo: »Današnja vlada pripravlja izdajstvo. Čez nekaj dni bo podpisala trojni pakt, ki pomeni gotovo in sramotno smrt naše države, naše svobode in našega ljudstva...« Na koncu je pozvala: »Naj vsakdo izpolni svojo dolžnost in zločin, ki ga vlada pripravlja, bo v zadnjem trenutku preprečen...« Hkrati je MK v Beogradu 25. marca na sestankih partijskih organizacij pripravil načrt za demonstracije, ki so se začele 26. marca dopoldne na več mestih in se z vso silovitostjo nadaljevale ves dan z geslom: »Bolje rat nego pakt! Bolje grob, nego rob!« Op. ur.

Za takojšnjo sklenitev pakta o medsebojni pomoči med Jugoslavijo in Zvezo sovjetskih socialističnih republik!

Da se dajo narodom Jugoslavije takoj vse demokratske pravice!

Da se preneha z nalaganjem vseh gospodarskih bremen vojne na ramena delovnih množic, proti draginji in špekulaciji, za nalaganje gospodarskih bremen vojne na ramena bogatašev!

Za vzpostavitev dejanske ljudske vlade, ki bo takoj zadostila življenjskim zahtevam narodov in delovnih množic Jugoslavije.

Centralni odbor
Komunistične partije Jugoslavije

Dokument števil. 2

Delavci, kmetje, delovno ljudstvo Slovenije! Vojaki, podoficirji, oficirji!⁶

Ljudski gnev je strmoglavil vlado Cvetković-Maček-Kulovec,⁷ ki je podlo in izdajalsko prodala neodvisnost narodov Jugoslavije nemškimi in italijanskimi imperialističnim razbojnikom. Toda nova vlada ni tista, kakršno je zahtevalo ljudstvo, ljudsko vlado, ki bi sklenila pakt o vzajemni pomoči z ZSSR ter tako zagotovila narodom Jugoslavije mir in svobodo. V novi vladi so se včerajšnji kapitulanti⁸ združili z angleškimi agenti in se pripravljajo danes ali jutri potegniti Jugoslavijo

v vojno na strani angleških imperialistov
in za njihove koristi!

Komunisti smo se vedno in z vsemi silami borili proti vsaki kapitulaciji nasproti nemško-italijanskemu imperializmu. Proglas CK KPJ je prvi in edini razkrinkal izdajalske in kapitulantske nakane vlade Cvetković-Maček-Kulovec in pozval ljudstvo v borbo proti kapitulantom in proti nemško-italijanskemu imperializmu za ohranjanje neodvisnosti narodov Jugoslavije. Komunisti prav tako odločno dvigamo svoj glas proti nakanam, da se naše ljudstvo vrže v krvavo klanje, v katerem naj bi šli po kostanj v žerjavico za angleške finančne magnate.

Se je čas, da se to prepreči!

Delovnemu ljudstvu je odprta tretja in edina pravilna pot, ki bo slovenskemu ljudstvu in vsem narodom Jugoslavije zagotovila:
mir, neodvisnost in kruh!

⁶ Proglas, ki ga je CK KPS izdal verjetno 27. marca 1941. Izvirnik hrani arhiv IZDG. Op. ur.

⁷ Val demonstracij dne 25., 26. in 27. marca pod vodstvom KPJ je izkoristila skupina prozahodno usmerjenih politikov in višjih oficirjev z generalom Dušanom Simovičem na čelu ter v prvih jutranjih urah 27. marca izvedla državni udar. To je priznal tudi Simović v svoji prvi izjavi za javnost 27. marca, v kateri je med drugim rekel: »Nezaupanje... se je zadnje dni manifestiralo tako močno, da je bila nevarnost za javni red. Pod pritiskom tega vznemirjenega javnega mnenja je prišlo do današnje spremembe...« Op. ur.

⁸ Dr. F. Kulovec, dr. M. Krek, dr. V. Maček in njegovi sodelavci. Op. ur.

To nam lahko zagotovi samo *sklenitev pakta o vzajemni pomoči z ZSSR*
S to nepremagljivo in veliko zaščitnico miru in malih narodov, ki je ponovno
te dni naglasila,

da je pripravljena skleniti z Jugoslavijo
takšen pakt.

Delavci, kmetje, vojaki in meščani! Vsi, ki vam je na srcu svoboda, mir
in bodočnost slovenskega naroda.

Združimo svoje sile. Vojaki! Pobratite se v skupni borbi z ostalim delov-
nim ljudstvom! Ne dajmo kapitalističnim izkoriščevalcem in izdajalskim kli-
kam niti, da nas potegnejo v vojno za tuje koristi, niti da nas prodajo tujim
osvajalcem!

Dvignimo svoj glas proti zločinskim nakanam [in] protiljudski kliki.

Delavci iz tovarn in obratov! Kmetje iz vasi! Nameščenci iz uradov! Zdru-
žimo svoje sile v skupni borbi! Vsi v demonstracije! Vsi v borbo!⁹

ZA PAKT O VZAJEMNI POMOČI Z ZSSR! ZA PRAVO LJUDSKO VLADO!

Centralni odbor
Komunistične partije Slovenije

Dokument šte. 5

Narodi Jugoslavije!¹⁰

**Delavci, kmetje in meščani, vojaki,
podoficirji in oficirji!**

Te dni smo bili priče nezaslišanega izdajstva, ki ga je nad narodi Jugo-
slavije izvršila bivša vlada Cvetković-Maček-Kulovec. Namesto da bi zado-
stila nepremagljivim težnjam ljudstva in sklenila pakt o medsebojni pomoči
z veliko in miroljubno deželo, s Sovjetsko zvezo, namesto da bi s takim pak-
tom ohranila neodvisnost narodov Jugoslavije, se izognila vojnemu spopadu
ter državo rešila vojnega pustošenja, namesto tega je prejšnja vlada kapitu-
lantsko izdala narode Jugoslavije in pristopila k trojnemu paktu osiščnih
imperialističnih osvajalcev.

Pod močnim pritiskom ljudskega odpora, na čelu katerega je stala KO-
MUNISTIČNA PARTIJA JUGOSLAVIJE, je bila ta protiljudska izdajalska
vlada, skupaj s Pavlom Karadjordjevičem, strmoglavljena in namesto nje je
prišla nova vlada generala Dušana Simoviča, od katere ima ljudstvo pravico
pričakovati, da bo izpolnila njegove zahteve, ki za ljudske množice predstav-

⁹ Zvečer 27. marca so nacionalistični študentje in dijaki v Ljubljani mani-
festirali za kralja Petra II. Ko pa so na zgornji poziv CK KPS prišli na ljubljanske
ulice delavci, uslužbenci, marksistično in napredno usmerjeni študentje in kmetje
iz okolice, so se manifestacije izprevrgele v demonstracije proti kapitulaciji, z gesli
KPJ. Op. ur.

¹⁰ Slovenski prevod, razmnožen na ciklostilu kot letak. hrani arhiv CK ZKS.
Op. ur.

ljajo vprašanje njihovih svoboščin, njihove neodvisnosti, njihovega obstoja, njihovega življenja, njihove rešitve pred vojnimi grozotami, [skratka zahteve], ki pomenijo: mir, kruh in svobodo.

Narodi Jugoslavije zdaj od te vlade pričakujejo uresničenje svojih zahtev. Nujno zahtevajo dejanj in se ne morejo ter se tudi ne bodo zadovoljili samo z obljubami in z odlašanjem pod raznimi pretvezami. Prišlo je do izpremembe vlade, toda še zmerom ne vidimo jasne izpremembe dosedanje notranje in zunanje politike. Nova vlada še ni povedala, kakšno bo njeno razmerje do Sovjetske zveze, ali bo upostavila tesne prijateljske zveze s to mogočno socialistično deželo in z njo sklenila pakt o medsebojni pomoči,¹¹ ali bo raztrgala izdajalsko in kapitulantsko pogodbo o pristopu k trojnemu paktu, ki je sramota in ponižanje naših narodov.¹²

Neodvisnost narodov Jugoslavije je v veliki nevarnosti. Vsaka minuta je dragocena za odstranitev te nevarnosti. *Ljudske množice Jugoslavije zahtevajo, da sedanja vlada podvzame nagle ukrepe — zahtevajo naglo uresničenje pakta o vzajemni pomoči s Sovjetsko zvezo.*

Delavci, kmetje, meščani, vojaki, podoficirji in oficirji!

Narodom Jugoslavije grozi nevarnost po eni strani od kapitulantskih in izdajalskih elementov, ki bodo še naprej poizkušali s pomočjo osiščnih sil zlomiti odporno moč ljudstva in oslabiti državo, po drugi strani pa od pobesnelih angleških vojnih hujskačev in velesrbskih šovinistov, ki s svojimi provokacijami ženejo državo v vojno klanje. Slučaj z razbijanjem nemške prometne pisarne in incident z nemškim poslanikom von Heerenom dokazujeta, da se je treba odločno upreti takim elementom in onemogočiti ponavljanje provokatorskih izpadov. Ne dopustite, da bi ti neodgovorni elementi in imperialistični agenti, zlasti v Srbiji, vršili svoje provokatorsko delo. Vse ljudstvo naj se upre tistim, ki bi radi *rešilna stremljenja ljudskih množic za ohranitev neodvisnosti* odvrnili v smer imperialističnih vojnih ciljev. Nočemo imperialistične vojne, nočemo biti orodje v rokah angleških imperialistov, kakor nočemo biti sužnji nemških in italijanskih imperialističnih osvajalcev in rabljev mnogoštevilnih podjarmljenih narodov. Hočemo mirno, svobodno in častno življenje, ki ga ta trenutek lahko zagotovimo samo s tem, da se naslonimo na Sovjetsko zvezo, s tem da narodi Jugoslavije dobe svoje demokratične in nacionalne pravice ter svoboščine.

Delavci, kmetje in meščani Hrvatske!

Izdajalska in reakcionarna vladajoča klika na Hrvatskem, ki nosi velik del krivde za nedavno izdajstvo, ki ga je nad narodi Jugoslavije izvršila vlada Cvetković-Maček-Kulovec, se pajdaši še naprej skrivaj z nemško-itali-

¹¹ Tedaj je Simović že predlagal SZ pakt o medsebojni pomoči. Predlog je SZ sprva sprejela, nato pa pristala le na pogodbo o prijateljstvu in nenapadanju, ki je bila podpisana 6. aprila zjutraj z datumom 5. aprila 1941. Op. ur.

¹² Do Nemčije in Italije je Simovićeva vlada zavzela stališče »neizzivanja« in ni preklicala pristopa k trojnemu paktu. Zunanji minister Ninčić se je do 5. aprila celo pripravljaval na uraden obisk v Berlin, podpredsednik vlade Slobodan Jovanović pa v Rim. Op. ur.

janskimi imperialističnimi osvajalci in mešetari z njimi za usodo hrvatskega naroda. Ta reakcionarna, protiljudska vladajoča klika in odkriti frankovski agenti osiščnih velesil pripravljajo novo izdajstvo nad narodi Jugoslavije, posebej pa še nad hrvatskim narodom; pripravljajo razkosanje naše države, da bi na ta način iz nje lažje napravili plen nemških in italijanskih imperialističnih grabežljivcev.¹³

Delavci, kmetje in meščani Hrvatske!

Ne dopustite, da bi ti izdajalci uresničili svoj peklenski naklep in pahnili hrvatski narod v strašno suženjstvo nemških osvajalcev samo zato, da bi si ta kapitalistična klika s pomočjo nemškega vojaškega škornja zagotovila nadaljnje nemoteno izkoriščanje delovnega ljudstva hrvatskega mesta in vasi! Vse, kar je na Hrvatskem naprednega in rodoljubnega, vse, kar noče v suženjstvo velikih imperialističnih osvajalcev, naj se združi v boju proti tem izdajalcem! V boju za ohranitev že priborjenih pridobitev in svoboščin, v boju za svoje nacionalne pravice bo imelo hrvatsko delovno ljudstvo mesta in vasi na svoji strani vse delovno ljudstvo Srbije in vseh ostalih delov Jugoslavije.

Delavci, kmetje, meščani, podoficirji, vojaki in oficirji Jugoslavije!

Mi, komunisti, smatramo, da mora sedanja vlada v interesu ohranitve miru, v interesu enotnosti in sloge vseh narodov Jugoslavije, v interesu obrambne moči, potrebne za ohranitev svobode in neodvisnosti narodov Jugoslavije, takoj izpolniti zahteve, za katere se ogromna večina ljudstva bori že leta in leta:

*Pakt o medsebojni pomoči s Sovjetsko zvezo;
razveljaviti vse izredne zakone in dati narodom Jugoslavije njihove demokratske in nacionalne pravice ter svoboščine;*

*svoboda sindikalnega in političnega organiziranja;
popolna amnestija vseh političnih in vojaških obsojencev ter povratek junaških sinov našega ljudstva — španskih prostovoljcev iz francoskih taborišč;*

postaviti pred sodišče vse petokolonaše, razne rablje, ki so po glavnjačah Jugoslavije mrcvarili politične aretirance, očistiti državni in vojaški aparat vseh protiljudskih elementov in tujih agentov.

**ZIVELA SLOGA IN NEODVISNOST NARODOV JUGOSLAVIJE!
DOL IMPERIALISTIČNA VOJNA!**

**ZIVELA SOVJETSKA ZVEZA, TRDNJAVA MIRU IN ZAŠČITNICA
NEODVISNOSTI MALIH NARODOV!**

Beograd, 30. marca 1941.

Centralni odbor
Komunistične partije Jugoslavije

¹³ Dr. V. Maček kot podpredsednik Simovićeve vlade dlje časa ni hotel iti v Beograd. V Zagrebu se je pogajal s tajnimi nemškimi emisarji o sodelovanju pri razbitju Jugoslavije. Ko pa je spoznal, da je glavna petokolonaška vloga že zapupana Paveliću, se je 3. aprila odpeljal v Beograd s pogojem, da vlada ne prekliče pristopa k trojnemu paktu. Op. ur.

**Delavci, kmetje, meščani, vojaki, podoficirji in oficirji!
Vsi, ki vam je pri srcu svoboda in neodvisnost
slovenskega naroda!¹⁴**

S pristopom k trojni zvezi je protiljudski režim Cvetković-Maček-Kulovec sramotno kapituliral pred nemškim imperialističnim osvajalcem. Ta izdajalski režim tudi v najkritičnejših dneh ni prenehal s svojo sovražno in zahrbtno politiko do Sovjetske zveze, ki ima med temeljnimi načeli svoje zunanje politike

»pomoč vsem narodom, ki postanejo žrtev imperialističnega napada in ki so pripravljene braniti svojo neodvisnost«
(Stalin).

V skladu s to, narodom Jugoslavije pogubno zunanjo politiko je ta kapitulantska vlada z vsemi močmi podpirala vojne špekulante in verižnike ter s svojo zločinsko izvozno politiko v korist nemškemu imperikalizmu pahnila ljudstvo v bedo in glad. Vse te protiljudske ukrepe je spremljal nezaslišan teror nad delovnim ljudstvom: vlada je razpuščala delavske razredne strokovne organizacije, preganjala in zapirala borce proti kapitalističnim špekulantom kakor tudi prvoboritelje za mir in neodvisnost, za naslonitev na Sovjetsko zvezo. Z vsemi temi ukrepi se je vlada, ki je ustvarila najugodnejša tla za osvojevalni pohod tujih imperialistov, razkrinkala kot dejanska agentura nemško-italijanske pете kolone.

Svobodoljubne množice delovnega ljudstva Srbije so ob aktivni podpori ostalih narodov Jugoslavije strmoglavile izdajalski režim Cvetković-Maček-Kulovec ter pognale njegovega izdajalskega pokrovitelja Pavla, up in nado vseh kapitulantov.

Toda na najvišjih upravnih mestih Slovenije in Hrvatske so še danes kapitulanti in izdajalci, ki nadaljujejo in skušajo dokončati podlo delo režima Cvetković-Maček-Kulovec.

Ta protiljudska tolpa narodnih izdajalcev, ki gori v svojem sovraštvu proti Sovjetski zvezi in proti vsemu, kar je resnično ljudskega, narodnega, hoče v tem sovraštvu prodati slovenski in hrvatski narod nemškemu imperikalizmu. Isti Natlačen, ki je leta 1914 vzklikal »Srbe na vrbe!«, hujskal po Ljubljani na bratomorno vojno in ki je še na predvečer padca izdajalske vlade z najbrutalnejšim policijskim nasiljem dušil protikapitulantske demonstracije, je še danes ban na Slovenskem. Na čelu reakcionarne klike nadaljuje na lastno pest notranjo politiko prejšnjega režima. Potem ko je delovno ljudstvo Srbije v svojem boju proti kapitulantski vladi Cvetković-Maček-Kulovec zlo-milo policijski teror, medtem ko se iz razpuščenega koncentracijskega tabo-rišča vračajo ljudski borci, ki jih je prejšnja vlada preganjala, v Sloveniji kapitulantska klika z Natlačenom na čelu svoj teror nadaljuje: vrši množične aretacije komunistov z edinim namenom; izločiti najodločnejše borce proti kapitulaciji; med množico sistematično neti kapitulantsko razpoloženje.

¹⁴ Ciklostiran izvornik v rokopisnem oddelku Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani. Letak je prirejen po razglasu CK KPJ z dne 30. marca 1941 za slovenske razmere. Op. ur.

V bojzani in mržnji proti Sovjetski zvezi in delovnemu ljudstvu vrši ta zločinska klika svoje razkrojevalno delo zato, da bi, pa četudi z nemško in italijansko pomočjo, ohranila svojo izkoriščevalsko oblast nad slovenskim ljudstvom. Kakor komunisti odločno obsojamo vojne provokacije angleških agentov in pobesnelih šovinistov, ki prihajajo do izraza v pouličnih provokatorskih pobalinstvih proti nemškemu življu in proti nemškim ustanovam v Jugoslaviji (n. pr. v Mariboru), kar nemški imperialistični pohlepneži vešče izkoriščajo ter preko vseh meja pretiravajo in napihujejo, da bi opravičili napad, prav tako smo najodločneje proti vsakemu popuščanju nemškemu imperializmu.

**Delavci, kmetje, meščani, vojaki, podoficirji, oficirji!
Slovenci, Slovenke!**

Slovenskemu narodu ne preti le zunanja nevarnost, marveč so na preži tudi njegovi notranji sovražniki. Ti notranji sovražniki pa nismo komunisti, ki smo se vedno odločno borili za svobodo in neodvisnost svojega naroda, marveč so tisti, ki slovenski narod že desetletja izkoriščajo in prodajajo vsakomur, ki jim je za to ceno pripravljen zagotoviti nadaljnje izkoriščanje slovenskega ljudstva.

Brez sodelovanja komunistov in brez ukinitve terorja nad komunisti si uspešne obrambe slovenskega in vseh narodov Jugoslavije sploh ni mogoče misliti!

Mi, komunisti Slovenije, smatramo, da je v življenjskem interesu slovenskega naroda, v interesu ohranitve miru, v interesu enotnosti in sloge vseh narodov Jugoslavije, v interesu obrambne moči, ki naj zagotovi svobodo in neodvisnost slovenskega naroda in vseh narodov Jugoslavije:

zapreti in postaviti pred sodišče agente pete kolone, protiljudske elemente Natlačenovega kova (Kulovca, Kreka, Adlešiča itd.), ki so s svojimi protiljudskimi ukrepi in nasiljem slabili in še slabe odporno moč naroda in države, kakor tudi vse rablje, ki so po policijskih glavnjačah mrcvarili politične aretirance, očistiti ves državni in vojni aparat kapitulantskih elementov in tujih plačancev;

razveljaviti vse izredne zakone in dati narodom Jugoslavije vse demokratične in nacionalne pravice ter svoboščine;

dati svobodo sindikalnega in političnega organiziranja;

dati popolno amnestijo vsem političnim in vojaškim obsojencem ter izposlovati povratek junaških sinov našega ljudstva — španskih prostovoljcev iz francoskih taborišč;

podvzeti in dosledno izvajati najstrožje ukrepe proti špekulantom, vojnim dobičkarjem in verižnikom!

ZAHTEVAMO PAKT O MEDSEBOJNI POMOČI S SOVJETSKO ZVEZO!

ŽIVELA SLOGA IN NEODVISNOST NARODOV JUGOSLAVIJE!

DOL IMPERIALISTIČNA VOJNA!

ŽIVELA SOVJETSKA ZVEZA, TRDNJAVA MIRU IN ZAŠČITNICA NEODVISNOSTI MALIH NARODOV!

Ljubljana, 3. aprila 1941.

Centralni odbor
Komunistične partije Slovenije

Za svobodo Jugoslavije!¹⁵

Zastopniki podpisanih strokovnih, ekonomskih in kulturnih društev na ljubljanski univerzi, zbrani na skupni seji 3. aprila t. l., smo se glede na mednarodni položaj zedinili, da v interesu neodvisnosti Jugoslavije povežemo vse svoje sile v borbi proti kapitulaciji.

Kapitulacija ne utrjuje miru, temveč tira Jugoslavijo v krvavi obračun med obema imperialističnima taboroma in jo izpostavlja kulturnemu in gospodarskemu zatiranju. Zato se bomo najodločneje borili proti vsem pojavom defetizma in kapitulantstva med akademsko mladino, kakor tudi v naši javnosti.

Na drugi strani se bomo prav tako borili proti vsakršnemu udinjanju Jugoslovanov tujemu imperializmu in zaradi tega razkrinkavali tujcem služee agente, ki hočejo s provokatorskimi dejanji izzvati čimprejšnji napad na Jugoslavijo.

Prepričani smo, da se more naše ljudstvo gospodarsko, socialno in kulturno razvijati le v svobodni in neodvisni Jugoslaviji. Zato bomo odločno in v prvih vrstah branili svobodo in neodvisnost naše domovine in stavljamo v ta namen vse svoje sile na razpolago za njeno obrambo. Pripravljeni smo, da nas oblasti po potrebi razporede pri tehničnih, sanitetnih, poljskih in upravnih delih.

V interesu okrepitve obrambne moči države pozivamo vso slovensko akademsko mladino in slovensko ljudstvo v enotno in strnjeno borbo za neodvisnost in celokupnost državnega ozemlja.

**ŽIVELA ENOTNOST MLADE GENERACIJE!
ŽIVELA NEODVISNOST JUGOSLAVIJE!
ŽIVELA BORBA PROTI KAPITULACIJI!**

Zveza strokovnih klubov tehniške fakultete. — Društvo medicincev v Ljubljani. — Društvo slušateljev juridične fakultete. — Društvo slušateljev filozofske fakultete. — J. N. A. D. Jugoslavija. — Slovenski klub. — Akademsko društvo »Doberdob«. — Klub prekmurskih akademikov. — Akademsko protituberkulozna liga. — SPD Akademsko skupina. — Akademsko Jadransko stražo.

¹⁵ Razglas protifašističnih študentov na ljubljanski univerzi, sprejet na pobudo komunistov, z dne 3. aprila 1941. Priobčil ga je »Slovenski Narod«, šte. 79 z dne 7. aprila 1941. Op. ur.